

XANOĞLAN HACIYEV

AMEA Ziya Bünyadov adına Şərqsünəslıq institutu, Elmi işçi

E-mail: xanoglan_haciyev@yahoo.com

İRAQ BÜVEYHI HÖKMDARI MUIZZÜDDÖVLƏNİN HAKIMIYYƏTI DÖVRÜNDƏ (945-967) BÜVEYHİLƏRLƏ MÜSAFİRİLƏR ARASINDAKI MÜNASİBƏTLƏR*Açar sözlər:* Abbasilər, Büveyhilər, Müsafirilər, Muizzüddövlə*Ключевые слова:* Аббасиды, Бувайхиды, Мусафириды, Муизз ад-давла*Keywords:* Abbasids, Buwayhids (or Buyids), Musafirids, Muizz ad-dawla

Büveyhilər¹ ilə Müsafirilər (Səllarilər) xanədanlığı² arasındakı əlaqələrin tarixi Büveyhilərin dövlət qurduqları ilk illərə gedib çıxır. Bu əlaqələr Müsafirilərlə Büveyhilərin Fars şöbəsi arasında daha güclü idi. Ancaq Büveyhi xanədanlığının qurucuları olan üç qardaş arasında istər hərbi sahədə, istərsə də digər sahələrdə yaxın münasibətlərin mövcud olduğunu nəzərə alaraq İraq Büveyhilərinin, bu əlaqələrin xaricində qaldığını söyləyə bilmərik. Mənbələrdəki məlumatlar da bunu təsdiq edir.

Büveyhilərin İraq bölməsinin qurucusu Muizzüddövlə ilə Müsafirilər arasındakı münasibətlər Azərbaycan, Arran və İrminiyyə hökmdarı Mərzüban b. Məhəmməd b. Müsafirin 336-cı (947) ildə öz elçisini Bağdada göndərməsi ilə başlamışdır. Mərzübanın elçisi Bağdada çatanda Muizzüddövlənin Bəridilərlə savaşımaq üçün Bəsrəyə hərbi səfərə çıxdığını öyrəndi və onu gözləməyə başladı. Muizzüddövlə hərbi səfərdən qayıtdıqdan sonra elçi Mərzübanın məktubunu ona təqdim etdi. Məktubda yazılanlar haqqında mənbələrdə məlumat verilməsə də orada yazılanların Büveyhilərin mənafeələrinə zidd olduğunu söyləyə bilərik. Çünki məktubu oxuyan Muizzüddövlə orada yazılanlara çox hirsələnmiş və elçinin saqqalının kəsilməsini əmr etmişdir. Bununla da hirsli soyumayan Muizzüddövlə, Mərzüban b. Məhəmmədi təhqir edərək elçini hüsurundan qovmuşdur. Mərzübanın yanına geri qayıdan elçi baş verənlər haqqında ona məlumat verdi. Bu diplomatik kriz iki tərəf arasında gərginliyə səbəb oldu. Elçisinin təhqir olunmasından hiddətlənən Mərzüban, Büveyhilərə qarşı savaş elan etdi və bunun üçün hazırlığa başladı. Mərzüban, Səmanilərin də Reyə bir ordu göndərdiyini nəzərə alaraq ilk öncə Cibəl Büveyhilərinin mərkəzi olan Rey şəhərinə hücum etməyi planlaşdırmışdı [1, s. 118, 131; 2, s. 478; 3, s. 88; 4, s. 234; 5, s. 239]. İraq Büveyhi hökmdarı Muizzüddövlənin bu davranışı

¹ Büveyhilər, İranın şimalında, Xəzər dənizi ilə Qəzvin arasında yerləşən Deyləm bölgəsindən çıxmış bir ailədir. Ailə böyüyünün adı Əbu Şüca Büveyh olduğu üçün xanədanlıq bu ad ilə adlandırılmışdır. Əbu Şüca Büveyhin üç oğlu xanədanlığın qurucuları sayılırlar. Onlardan ən böyüyü İmadüddövlə Əbü'l-Həsən Əli b. Büveyh, 322-ci (934) ildə Fars bölgəsində xanədanlığın təməlini atmışdır. Ortancıl qardaş Rüknüddövlə Əbu Əli Həsən, 331-ci (943) ildə mərkəzi Rey olan Cibəldə xanədanlığın ikinci bölməsini təsis etmişdir. Ailənin ən kiçiyi olan Muizzüddövlə Əbü'l-Hüseyn Əhməd b. Büveyh isə 334-cü (945) ildə İraqda xanədanlığın üçüncü bölməsini qurmuşdur. Xanədanlıq bu bölgələrdə X-XI əsrlərdə hakimiyyətdə olmuşdurlar (Bax. Khanoglan Hacıyev, *İraq Büveyhilerinin Kurulması və Muizzüddevlə Dönemi (945-967)*, Nəşr edilməmiş namizədlik dissertasiyası, Marmara Üniversitesi SBE, İstanbul 2012, s. 16, 26-95, 153 və sonrakı səhifələr; Cl. Cahen, "Buwayhids", *EI* ²(İng.), I, 1350-1357).

² Müsafirilər (Səllarilər və ya Kəngərilər) IV-V/X-XI. əsrlərdə Tarum, Azərbaycan, Arran və İrminiyyədə hakimiyyətdə olan Deyləmli bir xanədanlıq olub qurucusu Səllar (Salar) adıyla tanınan Məhəmməd b. Müsafirdir (bax. Ahmet Güner, "Müsafiriler", *DİA*, XXXII, 68-69; V. Minorsky, "Musafirids", *EI* ²(İng.), VII, 655).

Mərzübanın Rey şəhərini geri alması üçün çox gözəl bir fürsət yaratmışdır. Çünki Cibal Büveyhi hökümdarı Rüknuddövlənin 335-ci (946) ildə Reyi zəbt etməsi [1, s. 108; 6, s. 216; 7, s. 437] Müsafirilərin cənub-şərq sərhədlərini təhlükə altında qoymuşdur [8, s. 655]. Bundan başqa Mərzüban b. Məhəmməd cənub-şərq istiqamətindəki sərhədlərini gücləndirmək üçün Rüknuddövlənin hakimiyyəti altındakı Zəncan, Əbhər və Qəzvin vilayətlərini də geri almaq istəyirdi [9, s. 160]. Buna görə də Mərzüban öz planını həyata keçirtmək üçün bu diplomatik krizdən məharətlə istifadə etmək qərarına gəldi.

Bu hadisələr cərəyan etdiyi əsnada Rüknuddövlənin, Əli b. Civanqulu adlı sərkərdəsi Büveyhi ordusunu tərk edərək Mərzübanın tərəfinə keçmişdi. O, Rüknuddövlə b. Büveyhin ordusundakı digər sərkərdələrin də bu addımı atmaq üçün hazır olduqlarını Mərzübana xəbər verdi. Bu məlumatdan sonra cəsarətlənən Mərzüban, atası Məhəmməd b. Müsafir və Tarum hökümdarı olan qardaşı Vəhsudanı məsləhətləşmək üçün Reyə dəvət etdi. Məhəmməd b. Müsafir oğlu Mərzübanı, Büveyhilərlə savaşa fikrindən daşındırmaq üçün çox cəhd etsə də buna nail olmadı. Mərzüban, Rüknuddövlənin Reydəki sərkərdələrindən mütəmadi olaraq məktublar aldığını və onların böyük əksəriyyətinin Müsafirilərin ordusuna qatılmaq üçün hazır vəziyyətdə olduqlarını söyləyərək atasını qələbə çalacağına inandırmağa çalışdı [1, s. 131-132; 2, s. 478-479; 3, s. 88; 10, s. 155]. Mərzüban üç bölgədə dövlət quran Büveyhi qardaşları arasındakı irtibatı kəsmək və onların bir birinə hərbi dəstək vermələrini əngəlləmək məqsədilə gizlicə Büveyhilərin əzəli rəqibi olan Mosul Həmdanilərindən kömək istədi. Mosul Həmdani hökümdarı Nasirüddövləyə məktub yollayan Mərzüban ona hərbi sahədə və maddi cəhətdən kömək edəcəyini vəd edir və bunun qarşılığında Bağdada hücum etməsini təklif edirdi. Nasirüddövlə, Mərzübanın təklifini nəzakətlə rədd etdi [1, s. 131; 2, s. 478-479; 5, s. 239-240]. O, cavab məktubunda Mərzübana ilk öncə Reyi zəbt etməsini təklif etmiş və ancaq bundan sonra Bağdada və ətraf yerlərə hücum edə biləcəyini söyləmişdir [1, s. 131]. Beləcə Mərzübanın, Rey səfəri zamanı Muizzüddövlənin Bağdaddan göndərəcəyi hərbi dəstəyin qarşısını kəsmək və özünü bu təhlükədən sığortalamaq planı baş tutmadı.

Bir tərəfdən Səmanilər, digər tərəfdən də Mərzüban b. Məhəmməd tərəfindən sıxışdırılan Rüknuddövlə b. Büveyh, qardaşları İmadüddövlə və Muizzüddövlədən kömək istədi. Bununla birlikdə qardaşlarının göndərəcəyi qoşunların gecikəcəyindən qorxan Rüknuddövlə diplomatik hiyləyə əl atdı. O, vaxt qazanmaq məqsədi ilə Mərzübanla məktublaşaraq ona itaət etdiyini söylədi. Bundan başqa yazdığı məktublarında Mərzübandan bu hərbi səfəri dayandıraraq geri çəkilməsini xahiş edir, bunun qarşılığında isə Əbhər, Zəncan və Qəzvinə təxliyə edərək bu şəhərləri ona təslim edəcəyini vəd edirdi. Rüknuddövlə qardaşları tərəfindən göndərilən ehtiyat qüvvələri gələnə qədər məktublaşmağa davam etdi. Nəhayət Fars Büveyhi hökümdarı İmadüddövlənin öz hacibi Barsın başçılığı altında Şirazdan göndərdiyi iki min nəfərdən ibarət ordu Reyin sərhədlərinə gəlib çatmışdır. Muizzüddövlənin, baş hacibi Səbüktəkinin rəhbərliyi altında Bağdaddan göndərdiyi iki min nəfərdən ibarət ordu da Reyə çatmışdır [1, s. 132; 2, s. 479; 3, s. 88-89; 10, s. 155-156; 4, s. 234; 5, s. 240]. Bundan başqa Deyləmli sərkərdələr və siravi əsgərlər, Türklər, Qərmətilər və İbrahim b. Mutavvaq, Əmmar əl-Məcnun, Əhməd b. Salih əl-Kilabi kimi məşhur Ərəb sərkərdələrinin iştirak etdiyi üç min nəfərdən ibarət ayrı bir ordunun da Səbüktəkinin ordusuna qatılaraq Reyə gəldiyi qeyd edilir [1, s. 118; 11, s. 368].

İmadüddövlə və Muizzüddövlədən başqa Səmanilərin Tus valisi Məhəmməd b. Əbdür-

rəzzaq³ da əmri altındakı əsgərləri ilə Rüknuddövləyə qatılmışdır. Bundan başqa Cürcan əmiri Həsən b. Firuzan da bir ordu hazırlayaraq sərkərdələrindən Məhəmməd b. Məkanın rəhbərliyi altında Rüknuddövlənin köməyinə göndərdi. Rüknuddövlə savaşa hazırlıqlarını qurtardıqdan sonra şübhələndiyi və Mərzüban b. Məhəmmədlə məktublaşdığı üçün ittiham etdiyi sərkərdələrini həbs etdi. Rüknuddövlə ordusundakı xainləri cəzalandırıdıqdan sonra Mərzübanla savaşamaq üçün Reydən Qəzvinə getdi. Mərzüban b. Məhəmmədin beş min nəfərlik ordusu Deyləmlilər, Gilanlılar (Cil) və Kürdlərdən ibarət idi. Mərzüban, Büveyhi ordusunun daha izdihamlı olduğunu görsə də savaşa meydanından geri çəkilməyi öz qüruruna sığışdırmadı. 337-ci (948-949) ildə Qəzvin yaxınlığında meydana gələn savaşa Büveyhi ordusunun sağ və sol cinahları Mərzübanın ordusunun sağ və sol cinahlarına hücum edərək onları darmadağın etdilər. Buna baxmayaraq Mərzüban ordunun mərkəzi hissəsində böyük cəsarətlə müqavimət göstərməyə davam edirdi. Ancaq hər tərəfdən mühasirə edilən Mərzübanın qaynatasının və tanınmış sərkərdələrindən olan Vəndasfahan b. Mişakinin öldürülməsi savaşa taleyini həll etdi. Məğlubiyyətə düşən Mərzüban isə əsir alınaraq Rüknuddövlənin hüzuruna aparıldı. Rüknuddövlə, Mərzübanı əvvəlcə Reyə, daha sonra da İsfahana göndərdi. İsfahandan da Sumeyram⁴ qalasına köçürülərək orada həbs edilməsini əmr etdi [1, s. 132-133; 2, s. 479; 3, s. 89-90; 10, s. 156; 12, s. 157; 5, s. 240-241]. Əli b. Mişaki, Məhəmməd b. İbrahim və Mərzübanın digər bir çox sərkərdələri də əsirlər arasında idilər⁵.

Rüknuddövlə, Müsafirilər üzərində qələbə qazandıqdan sonra Məhəmməd b. Əbdürrəzaqı Azərbaycana vali təyin etdi. Siyasi vəziyyətin düşmənin lehinə dəyişdiyini görə Mərzübanın qardaşı Vəhsudan b. Məhəmməd, Büveyhiləri Azərbaycandan çıxartmaq üçün Deysəm b. İbrahim əl-Kürdini⁶ Tarumdan Məhəmməd b. Əbdürrəzaqın üzərinə göndərdi. Deysəm əvvəlcə İbn Əbdürrəzaqı Azərbaycandan uzaqlaşdırmağa müvəffəq olmadı [1, s. 135-136; 2, s. 479-480; 3, s. 90-91; 4, s. 234; 5, s. 241]. Lakin qısa bir müddət keçdikdən sonra İbn Əbdürrəzaqın katibi ordunun böyük bir hissəsi ilə Deysəmə qatıldı. Bu hadisə qüvvələr nisbətini Deysəmin lehinə dəyişdirdi. İbn Əbdürrəzaq isə 338-ci (949-950) ildə Azərbaycana tərk edərək Reyə geri döndü. Bundan sonra heç bir müqavimətlə qarşılaşmadan Ərdəbilə daxil olan Deysəm siyasi qarışıqlıqlardan istifadə edərək Azərbaycanda hakimiyyəti öz əlinə keçirdi və mərkəzlə əlaqəsini kəsdi. Bu hadisələrin cərəyan etdiyi əsnada Mərzüban və yaxın silahdaşı Əli b. Mişaki Sumeyram qalasındakı həbisxanadan qaçmağa nail olmuşdurlar. Əli b. Mişaki həbisxanadan qaçdıqdan sonra Vəhsudanın yanına gedərək onunla birlikdə Deysəmə qarşı savaşa hazırlığına başladı. 341-ci (952) ildə Ərdəbildə meydana gələn savaşa Deysəm

³ Məhəmməd b. Əbdürrəzaq Səmanilərin Tus valisi olub, Səmani sərkərdələrindən olan Əbu Əli b. Muhtacın üsyanı zamanı çıxan qarışıqlıqlardan istifadə edərək 336-cı (947-948) ildə Nişapuru ələ keçirtmişdi (Aydın Usta, Şamanizm'den Müslümanlığa Türklerin İslamlaşma Serüveni, İstanbul 2007, s. 178-179). Ancaq Səmani hökumdarının üzərinə göndərdiyi ordu ilə savaşa cəsarət etməyən İbn Əbdürrəzaq əsgərləri ilə birlikdə Reyə gedərək Rüknuddövlə b. Büveyhin himayəsinə girdi (İbn Miskəveyh, II, 117-118; İbn İsfəndiyar, Tarix-i Tabəristan (nşr. Abbas İqbal-i Aştıyani), Tehran 1320 hş., II, 2-3).

⁴ Sumeyram, İsfahan ilə Şiraz arasında yerləşən bir qəsəbədir (Yaqut, Mu'cəmə'l-büldan, Beyrut ts., III, 257).

⁵ İbn Miskəveyh, II, 133.

⁶ Deysəm b. İbrahim, Müsafirilərdən öncə 889-929-cu illərdə Azərbaycanda hakimiyyətdə olan Türk mənşəli Sacilər (və ya Sacoğulları) xanədanlığının ən gülcü hökmdarlarından biri olan Yusif b. Əbi's-Sacın sərkərdəsi idi. 315-ci (927) ildə Kufədə Yusif b. Əbi's-Sac ilə Qərmətilər arasında meydana gələn savaşa Yusifin öldürülməsindən on il keçdikdən sonra Deysəm Azərbaycanda hakimiyyəti ələ keçirtmişdi. Əslən Kürd olan Deysəm Azərbaycanda yaşayan Kürdlərin və digər tayfaların sayəsində gülcü bir ordu qurmuşdur (M.X. Şəripli, e.ə., 89, 110-111, 113-114; V.F. Minorsky, A History of Sharvan and Darband in the X-XI th centuries, Cambridge 1958, s. 60).

məğlub oldu və az sayda Kürd tərəfdarları ilə birlikdə İrminiyəyə qaçdı. O, 342-ci (952) ildə İrminiyədən Mosula, Mosuldan da Bağdada getdi. İraq Büveyhi hökümdarı Muizzüddövlə Bağdadda onu çox hörmətlə qarşıladı. Müxtəlif hədiyyələr verərək onunla səmimi dostu kimi rəftar etdi. Muizzüddövlə ona “qardaşım Əbu Salim” deyərək müraciət edərdi. Bundan başqa Bağdadda qalacağı təqdirdə ona illik gəliri əlli min dinar olan ikta ərazisi verəcəyini söylədi. Deysəm bir müddət Bağdadda qaldı [1, s. 148-150; 2, s. 480, 500-501; 3, s. 95-97; 5, s. 242-243]. Ancaq Bağdada Muizzüddövlə ilə hərbi sahədə əməkdaşlıq etmək məqsədilə gələn Deysəm bu planını həyata keçirdə bilmədi. O, Muizzüddövlənin böyük hörmət və qayğı göstərməsinə baxmayaraq hərbi sahədə kömək göstərməyəcəyini başa düşdüyü üçün Bağdadı tərk etmək qərarına gəldi. Tərəfdarlarının hakimiyyəti ələ keçirtmək üçün onu Azərbaycana dəvət etmələri də Deysəmin bu qərara gəlməsində əhəmiyyətli rol oynamışdır. Böyük qardaşı Rüknüddövlə b. Büveyh, Mərzüban b. Məhəmmədlə sülh müqaviləsi imzaladığı və onunla qohum olduğu üçün Muizzüddövlə b. Büveyh, Deysəmə hərbi sahədə kömək etməkdən çəkinmişdi. Buna baxmayaraq o, Deysəmə böyük məbləğdə pul, geyim əşyaları, minik heyvanları və qayıqlar verərək 343-cü (954) ildə onu Bağdaddan yola saldı [1, s. 150-151, 156; 2, s. 501; 3, s. 98; 5, s. 243].

Mərzüban b. Məhəmməd, Rüknüddövlə b. Büveyh ilə imzaladığı sülh müqaviləsindən sonra Azərbaycanda hakimiyyəti yenidən ələ keçirdi. Deysəm isə Hələb Həmdani hökümdarı Seyfüddövlənin hərbi dəstəyinə [1, s. 161; 2, s. 501; 3, s. 90-91; 5, s. 243] baxmayaraq Azərbaycanda hakimiyyəti ələ keçirtməyə müvəffəq olmadı. İrminiyədə gizlənən Deysəm, Mərzübanın siyasi təzyiqləri nəticəsində 344-cü (955) ildə burada həbs edilərək Azərbaycana göndərildi [1, s. 151, 161; 2, s. 501-502; 3, s. 98-99; 4, s. 234-235; 5, s. 243-244]. Mərzübanın vəfatından sonra taxt-tac uğrunda mücadələ getdikcə daha da alovlandı [1, s. 166-167, 179-180; 2, s. 519, 530-531; 3, s. 105-107; 13, s. 69]. O əsnada Mərzübanın oğlu İbrahim hakimiyyət uğrunda bu savaşlardan qalib çıxmaq məqsədilə 350-ci il Zilhiccə ayının sonlarında (962-ci ilin Fevral ayı) Bağdada getdi. Əmirülümərə Muizzüddövlə, Bağdada onu öz sarayında qarşıladı. Muizzüddövlə daha sonra İbrahim b. Mərzübanı Abbasi xəlifəsi Muti-Lillahın sarayına apardı. O, İbrahimi xəlifə ilə görüşdü və xilafət mərkəzindəki siyasi gücündən istifadə edərək xəlifənin Azərbaycanın idarə edilməsini ona həvalə etməsində böyük rol oynadı. Xəlifə Muti-Lillah (334-363/946-974), İbrahimi Azərbaycan əmiri təyin edərək onun bu bölgədəki hakimiyyətini rəsmi olaraq təsdiq etdi. Ayrıca ona hakimiyyət əlamətləri sayılan fərmanla birlikdə xələt təqdim etdi [1, s. 189; 11, s. 392].

İbrahim b. Mərzüban xilafət mərkəzi tərəfindən Azərbaycanın qanuni hökümdarı təyin edildikdən sonra o, hakimiyyət uğrunda əmisi Vəhsudan ilə mübarizəyə qaldığı yerdən davam etdi. 355-ci (965-966) ildə Ərdəbili aldı və Vəhsudanı sıxışdıraraq Azərbaycandan çıxartdı. Ancaq Deyləmə qaçan Vəhsudan yeni bir ordu topladı və eyni ildə geri dönərək İbrahimi məğlub etdi. Məğlubiyyətə düşərək İbrahim savaşı meydanından qaçaraq Reyə, Rüknüddövlə b. Büveyhin yanına getdi. Daha öncə də qeyd etmişdik ki, Rüknüddövlə, Mərzüban b. Məhəmmədin qızı, yəni İbrahimin bacısı ilə evli olduğu üçün aralarında qohumluq bağları var idi. Buna görə də Rüknüddövlə, İbrahimi yüksək səviyyədə qarşılayaraq onunla bir hökümdar kimi rəftar etdi və ona çoxlu hədiyyələr verdi. Qısa bir müddət keçdikdən sonra isə İbrahimin taxt-tacını xilas etmək üçün bir ordu hazırladı və vəziri Əbü'l-Fazl İbnü'l-Amidi bu ordunun başçısı təyin edərək İbrahimi birlikdə Azərbaycana göndərdi. İbnü'l-Amid Azərbaycana gedərək bu bölgəni zəbt etdi. Daha sonra nüfuzlu sərkərdələri, Kürd hərbi birləşmələrinin əsgərlərini İbrahimi itaət etdirdi. İbnü'l-Amid, Azərbaycanda qaldığı müddət ərzində İbrahim b. Mərzübanın ölkəni pis idarə etdiyini müşahidə etmiş və bunu Rüknüddövləyə xəbər verərək

burada hakimiyyəti ələ keçirtmək üçün ondan izin istəmişdir. Rüknuddövlə isə vəzirinin bu təklifini rədd edərək ölkəni İbrahim b. Mərzübana təslim etməsini və Reyə geri qayıtmasını əmr etdi. İbnü'l-Amid, Rüknuddövlənin əmrinə tabe olaraq hakimiyyəti İbrahimə təslim edib Reyə qayıtdı [1, s. 219-220; 2, s. 568-569, 571-572; 3, s. 112, 114-115; 8, s. 656; 13, s. 69].

İstifadə edilmiş ədəbiyyat:

1. İbn Miskaveyh, Əbu Əli Əhməd b. Muhamməd b. Yaqub əl-İsfahani (ö.421/1030), *Təcaribü'l-üməm* (nşr. H.F. Amedroz), c. II, Qahirə 1333/1915.
2. İbnü'l-Əsir, Əbü'l-Həsən İzzüddin Əli b. Muhamməd (ö. 630/1233), *əl-Kamilfi't-tarix* (nşr. C.J. Tornberg), c. VIII, Beyrut 1386/1966.
3. Kəsrəvi, Seyyid Əhməd, *Şəhriyaran-ı Gumnam*, Tehran 1976.
4. Madelung, W., "The Minor Dynasties of Northern Iran", *Cambridge History of Iran*, IV, 198-249.
5. Huart, Cl., "Les Mosâfirides de L'Adherbaidjân", *A Volume of Oriental Studies Presented To Edward G. Browne on His 60 th Birthday* (ed. T.W. Arnold, Reynold A. Nicholson), Cambridge 1922 (içinde), s. 228-256.
6. İbn Kəsir, Əbü'l-Fida' İmadüddin İsmail b. Ömər, *el-Bidayə və'n-nihayə*, c. XI, Beyrut 1977.
7. İbn Xaldun, Əbu Zeyd Vəliyyüddin Əbdürrəhman b. Muhamməd (ö. 808/1406), *Kitabü'l-İbər və divanü'l-mübtədə' və'l-xabər*, c. IV, Beyrut 1399/1979.
8. Minorsky, V.F., "Musâfirids", *El² (İng.)*, c. VII, 655-657.
9. Şərifli, M.X., *IX. Əsrin ikinci yarısı XI. əsrlərdə Azərbaycan feodal dövlətləri*, Bakı 1978.
10. Fəqihi, Əli Əsgər, *Al-i Buyi ve evdau zaman-i işan ba nemudari ez zendegi mərdom an asr*, Tehran 1365 hş.
11. Həmədani, Əbü'l-Həsən Muhamməd b. Əbdilməlik (ö. 521/1127), *Təkmilətü tarixi't-Təbəri* (nşr. Muhamməd Əbü'l-Fazl İbrahim, Təbəri, *Tarix*'nin içində), c. XI, Beyrut ts.
12. Hüseynin Kəriman, *Rey-i Bustan*, II/1, Tehran 1371 hş.
13. Güner, Ahmet, "Müsâfirilər", *DİA*, c. XXXII, 68-70.

ХАНОГЛАН ГАДЖИЕВ

НАНА, Институт Востоковедения им. академика З.М.Бунятова

ОТНОШЕНИЯ МЕЖДУ БУВАЙХИДАМИ И МУСАФИРИДАМИ ВО ВРЕМЯ ПРАВЛЕНИЯ ИРАКСКОВО ПРАВИТЕЛЯ МУИЗЗ АД-ДАВЛА ИБН БУВАЙХ (945-967)

В началах IV/X веков, силы и могущество Халифатов–Аббаситов значительно ослабли. В результате этого в разных местах исламского мира, образовались независимые династии. Одним из этих династии являются Бувайхиды из Дейлама, которые в IV-V/X-XI веках правили в Персии, Джибале и Ираке. В этой статье говорится о политических отношениях между Бувайхидами и династиями Мусафиридов, во время правления Муизз ад-давла (945-967), которые строили правительство в Арране, Азербайджане, Ирминии и в Таруме.

KHANOGLAN HAJIYEV*ANAOs, Institute of Oriental Studies named after academician Z.M.Bunyadov***RELATIONS BETWEEN BUWAYHIDS AND MUSAFIRIDS IN THE REIGN
OF BUWAYHID RULER OF IRAQ MUIZZ AD-DAWLA (945-967)**

Since the beginning of IV/X centuries the power and majesty of Abbasid caliphates significantly weakened. In consequence, a lot of independent dynasties in different parts of the Islamic world were established. One of this dynasties is Daylam-based Buwayhids (Buyids) that ruled over Persia, Cibal and Iraq in the X-XI centuries. This article is about political relations between Buwayhids and the dynasty of Musafirids that ruled over Arran, Azerbaijan, İrminiya and Tarum in the reign of Buwayhid ruler of Iraq Muizz ad-dawla (945-967).

Rəyçilər: t.ü.f.d.R.İsmaylov, t.e.d.İ.M.Məmmədov

AMEA Z.Bünyadov adına Şərqşünaslıq İnstitutunun Ərəb ölkələri tarixi və İqtisadiyyatı şöbəsinin 01.10.2013-cü il tarixli iclasının qərarı ilə çapa məsləhət görülmüşdür (pr. №09).